

DOMENIUL MĂNĂSTIRESC ÎN ȚARA MOLDOVEI ÎN ANII 1398-1457

Igor Sava

Résumé

L'étude basée sur les documents existants, met en évidence l'évolution du domaine des monastères dans le Pays Moldave entre les années 1398-1457. L'auteur met en évidence quelques monastères de la période recherchée, en dépendance des communautés monacales dans le système des relations économiques et sociales. La recherche nous offre un bilan préliminaire des dimensions et des parties du domaine des institutions monacales du ce temps-là. On met en évidence les principales tendances de l'évolution de ce type de propriété, les causes et les moyens de sa formation et les changements dans le cadre de cette structure économique et sociale.

Problema constituirii și dezvoltării domeniului mănăstiresc în Moldova și Țara Românească în Evul Mediu, complexă și variată ca și conținut și ca abordare, rămâne până în prezent un domeniu explorat insuficient de către istoriografia românească de pe ambele maluri ale Prutului. Remarcăm însă că s-a acordat o atenție sporită stăpânirii funciare în epocă, care a fost și rămâne unul din subiectele controversate ale disciplinei, anume studierii aspectelor legate de interpretarea caracterului „proprietății” funciare (definită drept feudală) și evoluției ei în spațiul românesc. În acest context, domeniul mănăstiresc, structură care prin mărimea ei și prin implicațiile largi a ocupat o poziție importantă în cadrul stăpânirii funciare din acest spațiu, rămâne în mare parte în afara atenției cercetătorilor, cu excepția a câtorva studii care vizează unele perioade, spații sau istoria unor mănăstiri aparte. În ceea ce privește căile constituirii și dezvoltării domeniului mănăstiresc în Moldova anilor 1398-1457, adică etapa originilor, deci de la prima atestare documentară a unei mănăstiri în spațiul indicat și până la domnia lui Ștefan cel Mare cunoscută ca una distinctă în planul dezvoltării vieții monahale, este un subiect relativ cercetat.

Problema identificată a fost abordată tangențial de istoriografia românească într-un context mai larg, în cadrul a două direcții de cercetare: prima vizează studiile consacrate istoriei Bisericii Ortodoxe Românești, în special a dreptului de ctitorie și viața monahală¹, care prezintă unele generalități cu privire la originile și evoluția monahismului și organizarea bisericească în spațiul românesc; a doua – reprezintă

¹ Vezi Melchisedec Ștefănescu, *Notițe istorice și arheologice adunate de la 48 de mănăstiri și biserici antice din Moldova*, Roman, 1895; Bilciurescu C., *Monastirile și bisericile din România*, București, 1890; Dobrescu, N., *Întemeierea mitropoliilor și a celor dintâi mănăstiri din țară*, București, 1906; Iorga N., *Istoria Bisericii Românești*, vol. I, București, 1926; Balș, Gh., *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, București, 1926; Cronț, Gh., *Clericii în serviciul justiției*, București, 1938; Reli S., *Istoria vieții bisericești a românilor*, vol. I, Cernăuți, 1942; Moisesescu, Gh. I., Lupșa, Șt., Filipașcu, Al., *Istoria bisericii române*, vol. I, București, 1957; Balș, Șt., Nicolescu, C., *Mănăstirea Neamț*, București, 1958; Idem, *Mănăstirea Moldovița*, București, 1958; Cronț Gh., *Dreptul de ctitorie în Țara Românească și Moldova*, // *Studii și materiale de istorie medie*, vol. IV, 1960; Theodorescu R., *Mănăstirea Bistrița*, București, 1966; Grigoraș N., Caproșu I., *Biserici și mănăstiri vechi din Moldova până la mijlocul secolului al XV-lea*, București, 1968; Crăciunaș, I., *Mănăstirea Neamț, lavra monahismului din Moldova*, // *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 5-6, 1962; Muntean V., *Organizarea mănăstirilor românești în raport cu cele bizantine (până la 1600)*, teză de doctorat, București, 1984; Păcuranu M., *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, ed. a II-a, București, 1992; Zubco A., *Biserica în Țara Românească și Moldova în secolele XIV-XVII*, Chișinău, 2001; Pușcașu V., *Actul de ctitorie ca fenomen istoric în Țara Românească și Moldova până la sfârșitul secolului XV/III*, București, 2001.

demersurile științifice ce s-au axat pe evoluția și caracterul stăpânirii funciare în spațiul românesc medieval. Indisolubil legată de marea stăpânire funciară este și problema originii și evoluției instituției imunități în Țara Moldovei și Țara Românească, domeniu de cercetare în studierea căreia s-au înregistrat rezultate notabile în istoriografia românească, dar constatăm că rămâne o problemă ce necesită încă investigații. Treptat s-au conturat câteva puncte de vedere față de anumite aspecte ale fenomenului, unde pot fi reliefate atât similitudini cât și diferențe²

În ceea ce privește lucrările mai speciale, menționăm studiul lui Al. I. Gonța despre domeniile și privilegiile mănăstirilor moldovenești în timpul lui Ștefan cel Mare, dar și alte cercetări ale autorului consacrate unor etape importante din istoria mănăstirilor spațiului carpato-nistean³. Printre cercetările actuale studiile istoricului ieșean Arcadie M. Bodale sunt valoroase în cunoașterea evoluției domeniului mănăstirii Putna, Sucevița, Aroneanu etc.⁴. În virtutea faptului, că pământul a constituit în Evul Mediu baza patrimoniului călugăresc, meritul acestor studii, exceptând anumite lacune, constă în prezentarea contextului formării domeniului mănăstiresc, aici acordându-se prioritate actului ctitoricesc, proces în care au fost implicați domnii români, care în virtutea exercitării dreptului de *dominium eminens* acordau mănăstirilor sate, robi și drepturi imunitare, urmați în actele de pietate de boierii, clerici și alte elemente sociale

Dinamica evoluției proprietății mănăstirești în Moldova secolelor XIV-XVI, poate fi prezentată doar în strânsă legătură cu derularea proceselor social-politice și

²Rosetti R., *Pământul, sătenii și stăpânii în Moldova*, București, 1907; Panu Gh., *Cercetări asupra stării țăranilor în veacurile trecute*, vol. I, București, 1910; Iorga N., *Évolution de la question rurale en Roumanie jusqu'à la réforme agraire*, București, 1929; Filitti I.C., *Proprietarii solului în trecutul Principatelor Române*, // *Analele Academiei Române, Memoriile Secției Istorice*, III, t. XVI, 1934-1935; Giurescu C., *Studii de istorie socială*, București, 1943; Costăchel V., *Les immunités dans les Principautés roumaines aux XIV-e et XV-e siècles*, București, 1947; Costăchel V., Panaiteșcu P., Cazacu A., *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, București, 1957; Ștefănescu Șt., *Evoluția proprietății feudale în Țara Românească până în secolul al XVII-lea*, // *Studii. Revistă de istorie*, I, 1958; Panaiteșcu P., *Obștea țărească în Țara Românească și Moldova. Orânduirea feudală*, București, 1959; Hanga VI., *Contribuții la problema imunității feudale pe teritoriul patriei noastre* // *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, seria III, fasc. 2, Iurisprudentia, 1960; Cihodaru C., *Câteva constatări în legătură cu proprietatea feudală și situația țăranimii în Moldova în a doua jumătate a secolului al XV-lea*, // *Studii și cercetări științifice*, Iași, 1961, fasc. I; Stahl H., *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, vol. I-III, București, 1958, 1959, 1965; Idem, *Controverse de istorie socială românească*, București, 1969; Bogdan I., Ohabă, ohabnic, // *Scriseri alese*, București, 1968; Драгнев Д., Советов П., *Перестройка структуры землеуладения в Молдавии XV- XVIII вв.*, // *История СССР*, I, Москва, 1968; Grigoraș N., *Instituții feudale din Moldova. I. Organizarea de stat până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, București, 1971; Советов П., *Исследования по истории феодализма в Молдавии*, Кишинев, 1972; Matei D. Vlad, *Colonizarea rurală în Țara Românească și Moldova (sec. XV-XVII)*, București, 1973; Neagoie M., *Problema centralizării statelor feudale românești: Moldova și Țara Românească*, Craiova, 1977; Giurescu D.C., *Caracteristici ale feudalismului românesc* // *Anuarul Institutului de Arheologie și Istorie „A. D. Xenopol”* Iași, 1978, nr. XV; *Istoria dreptului românesc*, coordonator I. Ceterchi, vol. I, București, 1980; Apetrei C.-N., *Considerații privitoare la extensiunea privilegiilor de imunitate ale mănăstirilor moldovenești din prima jumătate a secolului al XV-lea* // *Istros*, nr. XI, 2004.

³Gonța, Al. I., *Domeniile feudale și privilegiile mănăstirilor moldovenești în timpul domniei lui Ștefan cel Mare*, // B.O. R., nr. 5, București, 1957; Idem, Gonța, Al. I., *Mănăstirea Balica din Iași, o ctitorie din veacul al XVI-lea a boierilor Buzești din Țara Românească*, // M.M.S., an. XL, nr. 5-6, 1964; Gonța, Al. I., *Două mănăstiri moldovenești din secolul al XV-lea de pe Valea Dobrovăului, dispărute* // *Studii de istorie medievală*, Iași, 1998.

⁴Bodale, A. M., *Semnificații actelor ctitoricești de pe Valea Suceviței*, // *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”* nr. XXXVII, Iași, 2000; Idem, *Contribuții la istoria domeniului mănăstirii Putna de la constituirea sa până la reformele lui Constantin Mavrocordat (1466-1742)*, // *Codrul Cosminului*, seria nouă, nr. 6-7, Suceava, 2000-2001;

economice ale perioadei. În funcție de contextul politic intern și extern o serie de domnii, de regulă cele stabile și prospere, au influențat pozitiv creșterea proprietăților mănăstirești și au susținut activ monahismul, însă există și unele incertitudini în dinamica procesului, legate de politica funciară și religioasă a unor domnitori din secolul al XVI-lea.

În a doua jumătate a secolului al XIV-lea, o dată cu organizarea Bisericii, în Țările Române s-a manifestat o grijă specială pentru viața monahală. Monahismul românesc cunoaște acum o nouă etapă de dezvoltare denumită clasică și caracterizată prin o formă superioară a organizării, mișcare sprijinită de autoritățile laice și ecleziastice. Consolidarea vieții monahale în tradiția bizantino-slavă s-a realizat în mare măsură prin penetrația și răspândirea în spațiul românesc a monahismului de tip athonit.

În Moldova au fost ridicate de către domni, boieri sau comunități numeroase mănăstiri care au fost înzestrate cu sate, alte însemnate bunuri și mai târziu privilegii de imunitate. Analizând informațiile oferite de izvoarele epocii, în special a documentelor interne de cancelarie, vom observa că ele reflectă o multitudine de aspecte legate de actul donației și a bunurilor transferate către aceste locașuri, ceea ce ne oferă posibilitatea de a putea urmări dinamica evoluției domeniului mănăstiresc în spațiul dintre Carpați și Nistru în anii 1398-1457. Izvor de subzistență și de bogăție, cât și principalul mijloc de remunerare a muncilor și slujbelor, pământul a reprezentat în Evul Mediu baza pe care se închegau relațiile sociale între diferite categorii. Conștienți de această stare de lucruri, domnitorii români sunt primii care pun bazele materiale ale patrimoniului mănăstirilor moldovenești prin acțiunile lor de înzestrare a așezămintelor monahale cu sate, pământuri, păduri, poieni, ape, concesiuni de venituri de la vămi etc.

Cea mai veche consemnare documentară a unei danii funciare în Moldova făcută de domn unei mănăstiri, provine din actul datând din 2 iulie 1398⁵ Ștefan voievod și fratele său Alexandru înzestrau mănăstirea **Sfântul Nicolae din Poiană**, azi **Proboata**, cu satele **Bodino** (Bodești) și altul „mai sus de acela”, numit **Tatarii** (Tătarii), pe Pârâul Pobrata, întărite în iulie 1404⁶, de Alexandru cel Bun, care va dona aceleași mănăstiri satele **Grăbăuți**, **Iurcești** (Iurcani) și **Neagomirești**, tot pe Pobrata, după cum reiese din hrisovul de întărire emis de cancelaria lui Alexandru Lăpușeanu în anul 1554⁷ Două acte din timpul lui Ilie voievod și Petru al II-lea, indică autorizările domnești pentru Pobrata de stăpânire a satelor **Roșca** („unde este Mihailo Roșca”), **Rîpciști** (Răpicieni), **Rădăuți** (Rădeni), **Bălănești**, **Dragotă** și **Bobotești**, pe

⁵ *Documenta Romaniae Historica*. A, Moldova, I, (1384-1448), volum întocmit de Cihodaru C., Caproșu I., Șimanschi L., București, 1975, nr. 6, p. 7-8.

⁶ În pomelnicul mănăstirii Proboata, copiat în 1823 după cel vechi, ca primi ctitori sunt indicați „Ștefan voievod și fiii săi Bogdan și Ștefan voievozi.” Despre Ștefan se precizează că ar fi fost, în „șirul” domnilor moldoveni, al șaptelea și că „veleatul umbra anuci 1391” Grigoraș N., Caproșu I., *Biserici și mănăstiri vechi din Moldova*, Meridiane, București, 1968, p. 33.

⁷ *Documente privind istoria României*. A, Moldova, veacul XVI, vol. 2 (1551-1570), nr. 52, p. 53. În actul de întărire a lui Ștefan cel Mare din 19 august 1472 (*DRH*. A, II, nr. 187, p. 279), sunt amintite doar satele Bodești, Tătarii (Tatarii) și Iurcani înzestrate cu imuniții. Probabil că și satele Grăbăuți și Neagomirești ar fi fost înzestrate cu scutiri de către Ștefan cel Mare, însă actul în cauză nu s-a păstrat, dar acest lucru este indicat clar în întărirea lui Alexandru Lăpușeanu unde se preciza „dăm și întărim sfintei mănăstiri, după uricul ce au de la moșul domniei mele Ștefan voievod”

Telița, Șandri, pe Bașău, un loc pustiu mai jos de Bobotești, Ciulinești și Berești, pe Prut, Cereucani și „unde este Mihailo”, sub Hârlău, cu moară pe Bahlui, de asemenea danii de la tatăl lor Alexandu cel Bun⁸.

Alte categorii de bunuri materiale, în afară de cele menționate, devin obiectul donației domnești din 18 aprilie 1409, anume: bălțile de la gura Șomuzului cu hotarul la Hetce, un loc pentru vie⁹, cât și cinci curți de tătari din satul Tamîrșăuți, pe Șomuz, conform unui alt document emis de cancelaria domnească în septembrie 1411¹⁰.

Actul din 31 octombrie 1402¹¹, arată funcționarea unei alte mănăstiri în spațiul carpato-nistean - **Moldovița**, ctitoria lui Alexandru cel Bun¹², înzestrată atunci cu 2 mori, o jumătate de moară de sladniță și 4 sălașe de tătari, toate în târgul Baia. Anul ridicării acestei mănăstiri nu este cunoscută, iar prima mărturie documentară nu este concludentă în acest sens. Fondatorul mănăstirii va emite în 1409, în beneficul călugării de la Moldovița primul privilegiu prin care ei aveau dreptul de a încasa vama de la gura Moldoviței, câte 1,5 groși de grivnă de la negustorii care mergeau în Transilvania și câte doi groși de fiecare povarnă de la cei care se întorceau¹³. Faptul că în proprietatea ei se aflau și alte bunuri dăruite de ctitor o arată două acte din domnia lui Ștefan al II-lea, când i se întăreau privilegiul pentru vama de la gura Moldoviței cu satul *Moldovița*, alt sat care este la vamă „unde a fost jude Crîstea”, satul *Săsciori*, (Sașii) pe Costina, cu moară, iezorul Gemelele pe Prut, prisaca lui Brumar, poiana de la Ghigheci, apoi trei mori în târgul Baia exploatate în jumătate cu călugării de la Neamț și o pivă de băut sumani¹⁴, bunuri „pe care le are de la părinții noștri”, și a fost „dania sfânt-răposatului părintelui nostru, Alexandru voievod”.

Moldovița este prima mănăstire din Țara Moldovei care va beneficia de danii din partea unor boieri. Pe 17 martie 1418, i se întăreau satele *Provorotie* și *Oprișiinți* din ținutul Suceava, dăruite mănăstirii de Sîn Bîrlici¹⁵. Femeile provenite din clasa superioară a societății, figurează, de asemenea, printre ctitori de lăcașuri de cult. Ana, soția lui Alexandru cel Bun, dăruia călugărilor de la Moldovița satul *Vaculinți* și „seliștea lui Zîrnă”¹⁶.

Deși principalele venituri ale mănăstirii proveneau din exploatarea fondului ei fiuciar, considerăm că viața economică a locașului era strâns legată și de orașul Baia, înfloritor centru economic pe atunci. Aici ea stăpânea cinci mori de cereale, o sladniță, o pivă de sumane și încasa importante venituri din traficul de mărfuri prin vama

⁸ Ibidem, nr. 174, p. 245; nr. 243, p. 346.

⁹ Ibidem, nr. 25, p. 37.

¹⁰ Ibidem, nr. 31, p. 44.

¹¹ Ibidem, nr. 16, p. 23. 21, p. 29-30.

¹² Tradiția cronicărească medievală prin Misail Călugărul, în prețioasa sa completare la *Letopisețul Țării Moldovei* al lui Grigore Ureche (Ureche Gr., *Letopisețul Țării Moldovei*, Chișinău, 1971, p. 70), susținea că „voievodul Alexandru... făcūt-au două sfinte mănăstiri mari în Moldova, Bistrița și Moldovița”, deși în documentele interne de până la 1410 nu se precizează numele ctitorului. Prin urmare se poate susține că mănăstirea care exista în 1402 fusese construită de un alt domn sau boier (primul ctitor), și a fost reconstruită de Alexandru cel Bun, deoarece actul din 10 februarie 1410 precizează că mănăstirea Moldovița cu hramul Bunavestirii „a fost din nou zidită”. Vezi N. Grigoraș, I. Caproșu, op.cit. p. 33; Balș Șt., Niculescu C., *Mănăstirea Moldovița*, Editura Tehnică, București, 1958.

¹³ DRH, A, I, nr. 27, p. 39. Goța Al. I., *Domeniile și privilegiile moldovenesci în timpul domniei lui Ștefan cel Mare*, // Idem. Studii de istorie medievală, Iași, 1998, p. 41.

¹⁴ Ibidem, nr. 272, p. 385.

¹⁵ Ibidem, nr. 43, p. 63.

¹⁶ Ibidem, nr. 46, p. 66.

Moldovița, pe unde trecea una dintre cele mai importante căi comerciale ce făcea legătură cu Transilvania prin drumul Dornelor spre orașul săsesc Bistrița.

Acele cancelarii domnești reflectă eforturile, realizate în paralel, de susținere materială și morală de către autoritatea domnească a celui mai vechi și unuia dintre cele mai importante centre monahale ale Moldovei - mănăstirea **Neamț**. Tradiții locale puternice cât și inscripția de pe un clopot din veacul al XIX-lea (clopotul s-a vărsat din materialul clopotului făcut la 1393 de Ștefan I și care s-a topit la arderea mănăstirii Neamț la 20 noiembrie 1862) dovedesc existența mănăstirii la sfârșitul secolului al XIV-lea. Biserica de lemn a lui Petru Mușat a fost înlocuită cu una de zid ridicată de Alexandru cel Bun. Actualul complex mănăstiresc mai păstrează de la acest domnitor numai turnul-clopotniță, pe sub bolta căruia se pătrunde în incintă¹⁷

Primul act cu referință reprezintă decizia voievodului Alexandru cel Bun și a mitropolitului Iosif din 7 ianuarie 1407, de unire a mănăstirilor Neamț și Bistrița sub conducerea unică a egumenului Dometian, care în privința succesiunii, putea să-și aleagă singur urmașul, fără vre-un amestec din afară¹⁸ Acest procedeu de atribuire a unei mănăstiri alteia și integrare a acestora sub o singură conducere, întâlnit și în Țara Românească, este o practică rar întâlnită în Răsăritul ortodox, însă, actul prezintă importanță că este cea mai veche mențiune documentară a acestor două vestite centre monahale moldovenești. Mănăstirea Neamț, dispunea la acel moment de două sate la gura Neamțului - *Crăstianești* și *Temeșești*, datorite împreună cu două mori și două vie de Petru voievod, iar stupii, caii, boi au fost dați de mitropolitul Iosif.

În noiembrie 1409, călugării nemțeni obțin prima drept danie de la Alexandru cel Bun constând în iezier Luciul de pe Prut¹⁹ După o pauză de 13 ani voievodul Alexandru va oferi noi bunuri mănăstirii și va întări daniile boierilor către același locaș: 12 martie 1422 - dăruiește satul *Budzești* pe Moldova și *Siliștea lui Nenovici* (Geminești), pe Topolița²⁰; 4 decembrie 1428 - întărește mănăstirii satul *Başoteni* dăruit de Manuil Bașotă²¹; 31 august 1429 adaugă la averea mănăstirii iezierul Zagorna, pe Nistru, o prisacă tot la Zagorna, scutind de vamă carele cu produse ale acestei mănăstiri. O zi mai târziu dăruia un obroc anual de 12 buți de vin din deseatina Neamțului, la care se adăuga, în 1430, 1/3 din veniturile celor trei mori de la Baia²²

Conform actului emis de cancelarie la 6 ianuarie 1411, la acel moment mănăstirea **Bistrița** își recapătă identitatea, ea însuși primind sub ascultare mănăstirea Bohotin, satele *Miuticăuți* și *Brașeuți*, pe lângă un obroc anual în alimente²³ Un alt act datând din iulie 1415, vizează o danie a lui Alexandru cel Bun formată din satul

¹⁷ Grigoraș N., Caproșu I., op. cit., p. 29; Constantin Prisnea, *Mănăstirea Neamț*, ed. a II-a, Meridiane, București, 1969; Diacon Ioan Ivan, preot Scarlat Porcescu, *Mănăstirea Neamț*, Iași, 1981; Păcurariu M., *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, București, 1992, p. 319; Iorga N., *Mănăstirea Neamțului*, Vălenii de Munte, 1912, p. 7, susține în privința origini acestei mănăstiri că ea este legată de întemeierea unui schit în secolul al XIV-lea, de către călugării Sofronie, Pimen și Silvan, veniți cu ucenicii lor din ținuturile sud-dunărene, sau ar fi fost ucenicii ai Sfântului Nicodim de la Tismana.

¹⁸ *Ibidem*, nr. 21, p. 30; Numele satelor primite de la Petru I sunt indicate în actul din 14 septembrie 1427. *Ibidem*, nr. 67, p. 98.

¹⁹ *Ibidem*, nr. 26, p. 38.

²⁰ *Ibidem* nr. 50, p. 74;

²¹ *Ibidem*, nr. 80, p. 118.

²² *Ibidem*, nr. 92, p. 138; nr. 93, p. 140; nr. 100, p. 148.

²³ *Ibidem*, nr. 29, p. 42.

Oprișani și autorizare pentru stăpânirea altor șase dăruite mănăstirii de către boieri: „unde au fost Maxim și Voinea”, dania lui Ion vornic de Suceava; *Caucelești*, pe Cracău, dăruit de Ion Jumătate; *Gîndinți*, *Cărstoi*, *Bilcarii*, *Curteștii*, toate pe Racova, dăruite de pan Negru²⁴ În aceeași ordine de idei ar fi de amintit și celelalte donații făcute Bistriței de către voievodul Alexandru în timpul vieții, anume: în 1422, îi dăruia vama târgului Bîrlad²⁵ în 1428, la proprietatea ei se adăuga 31 de sălașe de țigani și 12 bordeie de tătari²⁶; în 1431, primea vama de la Tazlău și patru prisăci – la Bohotin, pe Tîrnauca, pe Itchil și la gura Botnei. Totodată, primea sub ascultarea ei și mănăstirea Sf. Nicolae împreună cu satul „unde a fost Huba”, moara și cu siliștea de pe Nichid²⁷ Ultima donație în această domnie este înregistrată documentar la 31 iulie 1431 și consta în prisaca de pe Lopatna și casa lui Crăciun de la Piatra²⁸

O serie de acte de mai târziu indică alte sate primite de Bistrița de la marele ei ctitor: *Sîrbii*, pe Tazlăul Sărat, schimbat mai târziu cu altul²⁹; *Biraești*, *Vlacsănești*, *Manulești*, schimbate, de asemenea mai târziu, cu alte trei localități³⁰; „satul lui Șerbu Răspop” (Beșicani), întărit mai târziu de Ștefan cel Mare și Petru Șchiopul³¹

Consistența susținere acordată Bistriței de către Alexandru cel Bun n-a fost întâmplătoare. Chiar din momentul fondării acest locaș avea menirea să devină necropolă domnească, aici fiind înmormântată a doua soția a sa Ana (1418) și domnitorul ctitor (1432)³² Tot din aceste considerente s-a îngrijit și de aspectul ei exterior inițiind reconstruirea în piatră a fostului complex mănăstiresc care exista la 1395 și a înzestrat-o, probabil, cu cele necesare săvârșirii serviciului divin³³

Urmând pilda domnitorilor și marii boieri se înscriu în lista primilor ctitori de biserici și mănăstiri moldovenești. Vechea mănăstire a **Humorului** este menționată documentar întâia oară la 13 aprilie 1415, drept ctitorie a vornicului Ion (Oană) de la Tulova, căruia Alexandru cel Bun îi dăruia satul „unde a fost Tatomir și Pîrtea” (Pîrtești), la obârșia Solonețului și *siliștea lui Dianiș*³⁴ Amintitul document este relevant și din considerentul că este cea mai veche mărturie scrisă a unei mănăstiri particulare și a unei donații de seliște - loc pustiu care în rezultatul colonizării este populat. Ea va mai beneficia de bunăvoința domnească a lui Alexandru cel Bun primind alte trei sate sub Dumbrava Înaltă, aflate în hotar unul cu altul: „unde a fost vătăman Minco” (Vorniceni), „unde a fost cneaz Stan” (Glodeni) și *Stăuceni*³⁵

Prin dania domnească datând din 10 februarie 1429, aria geografică a activității ctitoricești a lui Alexandru cel Bun se extinde și în spațiul Pruto-nistean.

²⁴ Ibidem, nr. 41, p. 60

²⁵ Ibidem, nr. 51, p. 75.

²⁶ Ibidem, nr. 75, p. 110.

²⁷ Ibidem, nr. 101, p. 150.

²⁸ Ibidem, nr. 104, p. 155.

²⁹ Ibidem, nr. 167, p. 250; *DIR. A. XVI/3*, nr. 87, p. 68

³⁰ Ibidem, III, nr. 247, p. 445.

³¹ Ibidem, II, nr. 107, p. 153; *DIR. A. XVI/3*, nr. 87, p. 68.

³² Iorga N., *Istoria românilor în chipuri și icoane*, Humanitas, București, 1992, p. 43.

³³ Grigoraș, N., *Moldova lui Ștefan cel Mare*, Universitas, Chișinău, 1992, p. 99; Theodorescu R., *Mănăstirea Bistrița*, București, 1966, p. 6.

³⁴ *DRH. A. I*, nr. 40, p. 58; Vezi Nicolae Stoicescu, Ion Miclea, *Humor. Monument historique et d'art*, Editura Sport-Turism, București, 1978.

³⁵ Ibidem, 81, p. 120.

Din acest uric aflăm că, voievodul dăruia soției Marena și fiului Petru, mănăstirea **Vișnevăț**, unde era egumen Chiprian, câteva sate și cinci sălașe de țigani³⁶

Deși nu i se cunoaște ctitorul inițial mănăstirea de călugărițe **Horodnic**, din părțile Rădăuților, a apărută cu certitudine în perioada lui Alexandru cel Bun, voievodul care a înzestrat-o cu satul Balosinăuți, cu moară pe Suceava, întărit de fiii săi voievozii asociați Ilie și Ștefan, care în uricul emis la 15 iulie 1439, precizează că „am dat și am întărit dania sfânt-răposatului nostru părinte”³⁷

Generoasa activitate ctitoricească a lui Alexandru cel Bun a creat condițiile optime necesare dezvoltării și extinderii domeniului mănăstiresc. Lucrul acesta a fost posibil în condițiile existenței unui climat politic intern stabil, direcție, care în politica domnitorului a devenit prioritară, idealul domniei constând în întărirea autorității centrale și prosperarea statului în plan economic. Astfel, făcând o evaluare cantitativă relativă a mărimii domeniului mănăstiresc la sfârșitul domniei lui Alexandru cel Bun, constatăm că era compus din: circa 55 de sate întregi, iezere și bălțile de la gura Șomuzului, 6 prisăci, mai mult de 9 mori, o pivă și o sladniță, 3 vii și o poiană etc. Mănăstirile încasau venituri de la cele vămile Moldovița și Bârlad și exploatarea muncii celor 44 de sălașe cu robi tătari și țigani³⁸

Criza politică care a cuprins Moldova în anii 1432-1457, timp când s-au produs 16 schimbări de domnie formula asocierii la tron diversificându-se, e marcată de numeroase conflicte politico-militare între grupările boierești formate în jurul competitorilor tronului și care au antrenat, de regulă intervenția unor forțe militare străine³⁹, nu a afectat regimul juridic mănăstiresc și patrimoniul acestora. Domnitorii care se vor perinda la putere, în pofida dificultăților politice și economice cu care se vor confrunta, urmând politica religioasă a înaintașilor săi, vor susține deopotrivă Biserica și centrele monahale moldovenesti. Pe lângă daniile și întăririle ce vor urma, paradoxal și totodată relevant este faptul că, din această perioadă ne parvin primele privilegii de imunitate acordate mănăstirilor ce conțin scutiri totale s-au parțiale de natură fiscală, administrativă și judiciară.

Mănăstirea **Neamț** pare să se fi bucurat de cea mai mare atenție din partea domnitorilor perioadei. La cele cinci sate pe care mănăstirea le deținea în timpul lui Alexandru cel Bun se vor adăuga *Sevcăuți*, pe Bistrița, la gura Cracăului, o prisacă la gura Tătarcăi și o moară la gura Jijiei, danii de la Ilie voievod, în anul 1438⁴⁰. Alte 15 sate vor intra în domeniul mănăstirii în timpul domniei lui Ștefan al II-lea, pentru

³⁶ Ibidem, nr. 84, p. 125-126. În literatura de specialitate s-a discutat timp îndelungat despre momentul apariției acestei mănăstiri și despre primul ei ctitor. Indiferent de părerile existente, ținem să subliniem că în ultimul studiu colectiv consacrat istoriei mănăstirii Căpriana, s-a ajuns la concluzia la care ne subscriem și noi că, mănăstirea de la Vișnevăț nu a fost întemeiată de vreunul dintre domnitori, ci a apărut mai curând în urma unei inițiative particulare din partea unei fețe bisericești, în cazul dat fiind vorba de popa Chiprian (Eșanu A., et. all., *Mănăstirea Căpriana (sec. XV-XXI)*, Pontos, Chișinău, 2003, p. 10-11).

³⁷ DRH, A. I, nr. 197, p. 279. Vezi Grigoraș N., Caproșu I., op.cit., p. 68.

³⁸ Datele prezentate reies din documentele interne de cancelarie care reprezintă doar o parte din numărul celor publicate (de donație, de întărire) și, este firesc să reprezinte parțial domeniul mănăstiresc în perioada cercetată, restul putând fi reconstituit cu probabilitate. De asemenea, pe lângă mănăstirile menționate documentar, au existat și altele despre care avem informații lapidare sau lipsesc privitor la bunurile posedate, ceea ce face imposibilă conturarea averilor acestora.

³⁹ Șt. Ștefănescu, *Luptele pentru domnia Moldovei (1432-1457)*, // Istoria românilor, vol. IV, Editura Enciclopedică, București, 2001, p. 316.

⁴⁰ DRH, A. I, nr. 180, p. 254. <http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

majoritatea cărora nu se știe cine au fost autorii daniilor, anume: *Dvorinești*, pe Moldova și *Fîntînele*, pe Pobrata, dăruite mănăstirii de Cristea; *Băloșești*, *Dragomirești*, pe Șomuz, *Telebecinți*, cu mori pe Siret, *Petrică*, *Dumbrăvița*, *Clococina*, *Bilosăuți*, *Pașco*, *Cobîcini*, *Hlăpești* și *Dragomirești* pe Șomuzul Mocirlos (Suceava) și *Dragomirești*, pe Pârâul Alb, *Trestiana*⁴¹ Boierul Cristea dăruiește călugărilor nemțeni și satul *Cîrniceni* (Fântărele), mai jos de Pobrata, în octombrie 1448⁴²

În cele două domnii ulterioare în stăpânirea mănăstirea Neamț vor intra bunuri ca: un loc pentru construirea a două mori, dăruit de Șteful și Mîndre; doi robi tătari, un obroc de alimente, o bucată de pământ lângă Săcălișești, danii de la Bogdan al II-lea; șapte sălașe de țigani, prisaca de la Covasna și o bucată de pământ pe Topolița, lângă Neamț, danii de la Alexandrel voievod⁴³

În ceea ce privește regimul privilegiat de care au beneficiat anumite mănăstiri în perioadă, împărtășim opinia editorilor volumului I al DRH, conform căreia primele acte de imunitate au fost emise în timpul urmașilor lui Alexandru cel Bun. Astfel, mănăstirea **Neamț** a obținut primul privilegiu de imunitate la 11 martie 1446, când domnitorul Ștefan al II-lea oferea scutiri complete de obligații în muncă, bani și produse datorate statului, paralel cu acordarea dreptului de judecată a egumenului asupra celor 10 din 12 sate ale mănăstirii: *Seucăuți*, pe Bistrița, *Dvorinești*, *Timișești*, *Cristienești* și *Băloșești* pe Moldova și pe Neamț, „unde a fost Barbă Geamîrnă”, pe Topolița, *Başoteni*, *Fîntînele*, *Dragomirești*, pe Șomuz, și *Telebecinți*, pe Siret⁴⁴. Succesorul său, Petru al II-lea emitea pe 22 august 1447, un al doilea privilegiu de imunitate cu scutiri administrativ-fiscale și judecătorești, a cărui intensiune viza la acea dată 17 sate mănăstirești, iezerul Luciul și prisaca de la Zagorna⁴⁵. Dintre acestea nouă se regăsesc în actul anterior, iar opt sate: *Petrică*, *Dumbravă*, *Clococina*, *Bilosăuți*, *Pașco*, *Cobîlnici*, *Hlăpești* și *Dragomirești*, pe Pârâul Alb, fiind menționate pentru prima oară, probabil intrate în stăpânirea călugărilor de la Neamț în respectiva domnie a lui Petru al II-lea. Din lista satelor beneficiare de scutiri totale au fost excluse, în 1447, satele *Budzești*, *Dragomirești*, *Balomirești*, *Cîrniceni* și *Dvorenești*, cât și prisaca de la gura Tătarcăi.

Din domnia lui Alexandrel s-a păstrat un singur act de imunitate emis în anul 1454, privilegiul ce se referea la o prisacă la Covasna, din braniștea domnească de la Bohotin, dăruită mănăstirii și scutită de deseatină⁴⁶. Petru Aron, urmând exemplul predecesorilor săi, emitea la 8 decembrie 1454⁴⁷, un privilegiu cu scutiri totale, extensiunea căruia se referea la următoarele sate mănăstirești: *Săucești*, *Mănești*, *Dvorenești*, *Cîrstienești*, *Băloșești*, *Barbă Geamîră*, *Başoteni*, *Fântănele*, *Dragomirești*, *Trestiana* (Balomirești) și *Telebecinți*. Analiza celorlalte acte demonstrează faptul că nu toate satele și celelalte bunuri, aflate în componența domeniului mănăstirii Neamț la acea dată, au beneficiat de regimul imunitar. Este

⁴¹ Ibidem, nr. 266, p. 377; nr. 267, p. 379; nr. 273, p. 387

⁴² Ibidem, nr. 290, p. 414.

⁴³ Ibidem, II, nr. 8, p. 10; nr. 13, p. 14; nr. 19, p. 21; nr. 25, p. 32; nr. 35, p. 45; nr. 39, p. 55; nr. 45, p. 65.

⁴⁴ Ibidem, I, nr. 266, p. 377-378.

⁴⁵ Ibidem, nr. 273, p. 387-388.

⁴⁶ Ibidem, II, nr. 39, p. 55.

⁴⁷ Ibidem, nr. 44, p. 62.

vorba de satele *Dumbrăvița*, *Fîntîrele* (Cârnicieni), *Budzești*, *Bilosăuți*, *Cobîlnici*, *Hlăpești*, *Dragomirești* - ultimele patru sate trecute în posesia altor stăpâni în timpul lui Ștefan cel Mare, cât și prisaca de la gura Tătarcăi.

Mănăstirea **Probota** s-a bucurat de aceeași situația privilegiată ca și Neamț, grație atenției domniei și a unor membri proveniți din medii sociale diferite. Paralel cu întăririle domnești asupra altor sate donate anterior (Bodești, Iurcești, Neagomirești, Grăbăuți), voievozii care s-au aflat la tronul Moldovei în perioada au dăruit comunității monahale de la Pobrata, spre folosință veșnică, alte bunuri ca: trei sate – *Rusoneag* (Rusunete) *Dobrocin* (Dobrocina, Dobrăcinești) și un alt sat neidentificat, probabil *Davidăuți*, denumire ce apare alături de *Dobrăcinești* într-un act din 5 aprilie 1448, al lui Petru al II-lea⁴⁸; 8 sălașe de țigani și 10 sălașe de tătari⁴⁹; un loc pustii lângă pricururile de la Hîrlău, pentru a-și întemeia un sat; prisaca de la Visoca, pe Botna; un loc pustiu pe Pîrîul Iezerului, pentru a-și întemeia sat, iaz și văratic și, alte două locuri la Bahlui, pe Telița, pentru mori; prisaca lui Bozea din braniștea de la Bohotin, poiana lui Ureacle și moara de pe Toplița; un obroc anual în alimente și venitul realizat din încasarea cerii domnești din Târgul Frumos⁵⁰

Primul privilegiu cu scutiri complete către Probota a fost emis de cancelaria domnească la 18 august 1438, indicându-se satul Roșca de lângă Hîrlău, care la acel moment urma a fi populat⁵¹ Statutul de slobozie pe care îl primește, presupune că acestui sat creat prin colonizare i s-au creat condiții prielnice populării și dezvoltării. Călugării de la Poiana Siretului intră în posesia unui alt privilegiu de imunitate emis de cancelaria lui Petru al II-lea, la 5 aprilie 1448, prin care domnul acorda scutiri complete, eliberând de toate obligațiile și dările în bani, muncă și produse către domnie pe locuitorii satelor *Ciulenești*, *Berșteni* și *Roșca*. Se mai stabilea că toate veniturile ale acestor sate cât și dreptul de judecată urma să revină mănăstirii. Un alt act emis în aceeași zi, acorda scutiri similare (fiscale, judiciare) satelor mănăstirești: *Rîpceani*, *Rădăuți*, *Dobrăcinești*, *Balanesti*, *Davidăuți*, precum și oamenilor ce lucrau la prisăcile de la Rădăuți, Rusnedzești și Visoca⁵²

Actul emis de cancelaria lui Alexandrel voievod la 27 iunie 1449⁵³, este important pentru analiza privilegiului de imunitate în formele practice ale intensiunii și extensiunii aplicat domeniului Probotei. Domnitorul prin formulele utilizate își exprima intenția de a aplica sistemul de imunități întregului domeniu deținut de călugării din Poiana Siretului, însă nu se cunoaște motivul pentru care nu s-a redactat o listă a satelor stăpânite la moment de mănăstirea Probota. Astfel, până la venirea la domnie a lui Ștefan cel Mare, domeniul mănăstirii Pobrota compus din circa 19 sate era supus unui regim diferențiat de imunități, dintre care 6 sate nu erau înzestrate cu imunități (*Grăbăuți*, *Bodești*, *Tătărăuși*, *Iurcești*, *Negomirești* și *Cereucani*).

⁴⁸ *Moldova în epoca feudalismului*, vol. I, Editura Academiei de Științe a R.S.S.M, Chișinău, 1961, nr. 6, p. 13-16. Întăririi pentru satele obținute în domnia anterioară vezi *DRH*, A. I, nr. 174, p. 245; nr. 243, p. 346; nr. 277, 278, p. 392-394.

⁴⁹ *DRH*, A. I, nr. 131, p. 184; nr. 227, p. 319; nr. 246, p. 350; II, nr. 26, p. 35; nr. 29, p. 41.

⁵⁰ *Ibidem*, I, nr. 187, p. 265, nr. 195, p. 275; nr. 288, p. 412; II, nr. 26, p. 35.

⁵¹ *Ibidem*, nr. 187, p. 265.

⁵² *Ibidem*, nr. 277-278, p. 393-395.

⁵³ *Ibidem*, II, nr. 5, p. 7-8.

Moldovița se va bucura de susținere materială și avantaje sporite din partea fiilor lui Alexandru cel Bun. Prima danie înregistrată documentar în perioada crizei politice din Moldova aparține domnitorului Ștefan al II-lea și consta în două sălașe de țigani⁵⁴. În anul 1442, mănăstirea primește de la același voievod primul privilegiu care scutea de vamă două care de pește, urmat peste trei ani de un altul, ce îi oferea dreptul asupra încasării venitului vămii de la Covur, a jumătății din cele două iezere de la Covur și jumătății din venitul celor ce vor pescui în aceste iezere. Totodată, îi întărea daniile tatălui său – patru sate, vama Moldovița, jumătate din veniturile celor cinci mori și pivei din Baia⁵⁵.

Ștefan al II-lea, întărea călugărilor vama Moldovița, satul „unde a fost jude Cârstea”, iezorul Gemelele, prisaca lui Brumar cu poiana de la Ghigheci și le dăruia jumătate din venitul vămii de la Vadul Călugăresc împreună cu un obroc în vin, jumătate din lacul Cuhului cu bălți, lângă Dunăre și mai oferea călugărilor dreptul de a lua jumătate din veniturile de la pescuit, a vămii peștelui încărcat aici, a taxelor de judecată și amenzi⁵⁶.

Călugării de la mănăstirea Moldovița mai intră în stăpânirea a două case, una dăruită de Camîrzan și Stana, cealaltă de armeanul Ion⁵⁷, scutite de voievodul Bogdan de slujbe către stat. De la Oană Pîntece vor primi posada de pe Moldova, mai sus de Baia, iar Costea Orîș le dăruia o prisacă pe Tatarca, în braniștea de la Bohotin⁵⁸.

În timpul domniei lui Bogdan al II-lea, Moldovița va beneficia de un obroc anual de zece buți de vin⁵⁹, întărit de Alexandrel voievod, în 1453, când mai emitea o întărire similară pentru scutirea de vamă a carelor mănăstirii care vor transporta mărfuri⁶⁰. Cancelaria lui Petru Aron emitea în 1454, trei acte care eliberau de vamă carele mănăstirii și scuteau de dări și slujbe către domnie satul *Săsciori* și casa din Suceava ale Moldoviței⁶¹.

Mănăstirea **Bistrița** deținea la moartea ctitorului ei cel mai extins domeniu și privilegiat domeniu, prin dreptul încasării veniturilor de la Bârlad și Tazlău, ultima întărită de întărită mănăstirii de Ilie voievod, în 1439⁶², poziție care va fi păstrată și în ajunul domniei lui Ștefan cel Mare. Satelor dăruite mănăstirii de Alexandru cel Bun li se adaugă satul *Lucăcești*, pe Tazlău, dăruit de boierului Oană Porcu și un loc pustiu pe Sușița, pentru a-și întemeia sat, dat de voievozii Ilie și Ștefan în 1439⁶³. Satele *Mîndrești*, *Sobolești*, *Văscăuți*, *Zdvișinți* și *Rojnov*, sunt danii Bistriței de la „un Petru Voievod”, probabil Petru al II-lea, cum se exprima nedumerit Petru Șchiopul, cel care întărește călugărilor dania predecesorilor săi, pe când satele *Ardănești* și *Bîrlinți* au fost date în aceeași perioadă de boierului Sîn Bîrlici, întărite de același domnitor⁶⁴.

⁵⁴ Ibidem, I, nr. 132, p. 185.

⁵⁵ Ibidem, nr. 223, p. 314; nr. 253, p. 358; nr. 242, p. 344.

⁵⁶ Ibidem, nr. 272, p. 385-386; II, nr. 6, p. 8.

⁵⁷ Ibidem, I, nr. 276, p. 392; II, nr. 43, p. 61.

⁵⁸ Ibidem, nr. 3, p. 3; nr. 24, p. 30.

⁵⁹ Ibidem, nr. 14, p. 15.

⁶⁰ Ibidem, nr. 24, p. 30.

⁶¹ Ibidem, nr. 40, p. 56; nr. 41, p. 58; nr. 43, p. 61.

⁶² Ibidem, I, nr. 200, p. 284.

⁶³ Ibidem, nr. 209, p. 294.

⁶⁴ *DIR*, A, XVU3, nr. 87, p. 68.

Cu certitudine, primul privilegiu cu scutiri administrativ-fiscale și judiciare complete este dat de către Alexandrel vodă la 24 februarie 1452, când oamenii mănăstirii din hotarul de la Botna erau eliberați de toate obligațiile față de domnie, iar dregătorilor de la Tighina li se interzicea accesul în hotarul respectiv⁶⁵. Același hotar de la Botna, cu toate gârlele, iezerele, prisăcile și cele două vaduri cu vamă, face obiectul unui alt privilegiu de întărire, emis de cancelaria lui Petru Aron, la 6 iunie 1455⁶⁶ și, care interzicea dregătorilor domnești, strângerea dărilor din prisaca mănăstirii, aplicând, astfel, întregului hotar un regim similar braniștii⁶⁷: „și, de asemenea, nimeni să nu îndrăznească să facă mreje sau garduri de nuiile în hotarul lor, pe Nistru sau în iezere, și nici să nu prindă pește nimeni în hotarul lor”

Alături de aceste 19 sate și veniturile de la vama Bacău pe care le încasa, pentru care există dovezi documentare că se aflau în posesia mănăstirii la mijlocul secolului al XV-lea, este posibil că și alte sate („unde au fost Maxim și Voinea vătămani”, Mitiucăuți, Cărstoi, Bilocarii, Curtești pe Racova și alt sat rămas necunoscut din cauza deteriorării actului de danie, dat de boierul Ion Jumătate) ar fi rămas în stăpânirea Bistriței, deoarece conform reglementărilor nomocanice și formulelor actelor oficiale ele sunt dăruite pe veci unei fundații religioase ca bunuri iretractabile și indivizibile în cadrul comunității monahale. Dificultatea precizării situației acestor sate intrate în patrimoniul mănăstirii în prima jumătate a secolului al XV-lea, este urmare a faptului că acestea dispar din documentele emise în perioada de timp ce a urmat momentului în care au intrat în stăpânirea mănăstirii. De asemenea, este dificil de a preciza dacă mănăstirea încasa în continuare veniturile de la vama Bârlad.

Mănăstirea particulară **Humor** a fost susținută material la mijlocul secolului al XV-lea, atât de domnie cât și de familia boierului ctitor. La cele cinci sate stăpânite cu certitudine ea va stăpâni începând cu anul 1445, satul *Antilești* dăruit de frații Lazăr și Stanciul⁶⁸. În privința privilegiilor emise în beneficiul călugărilor de la Humor, Ștefan al II-lea și Petru Aron scuteau două care mănăstirești ce încărcau pește la Dunăre, Nistru sau iezerele acestora, de orice taxă vamală în țară⁶⁹. Același Petru Aron, la 20 ianuarie 1456, aplica scutiri complete satelor *Pârtești* („unde a fost Tatomir și Pârtea) și *seliștei lui Dieniș*, situate pe valea Solonețului⁷⁰.

În cazul dat asistăm la o politică imunitară similară aplicată de cei doi domni și mănăstirii Neamț, prin care nu întreg domeniul ei este supus unui regim al scutirilor, nepriviligiate rămân patru din cele șase sate stăpânite.

Mănăstirea **Horodnic** a fost mai puțin favorizată comparativ cu marile centre monahale moldovenești. După înlăturarea de la putere a fratelui său Ilie, Ștefan al II-lea scutește pe 1 august 1444, satul *Balosiăuți* de toate obligațiile către domnie și

⁶⁵ DRH, A. II, nr. 17, p. 20.

⁶⁶ Ibidem, nr. 46, p. 65.

⁶⁷ Pentru regimul juridic al braniștilor vezi Giurescu C.C., *Istoria pădurii românești. Din cele mai vechi timpuri până astăzi*, București, 1976, p. 55-63; Sechelarie O., Stoicesu N., *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, București, 1988, p. 56; Ciută I., *Apicultura în Moldova feudală. Sîrăveche îndeletnicire românească*, București, 1994, p. 41-44, 53-55.

⁶⁸ DRH, A. I, nr. 251, p. 355.

⁶⁹ Ibidem, nr. 258, p. 366; II, nr. 42, p. 60.

⁷⁰ Ibidem, nr. 55, p. 80.

interzice, totodată, accesul aici a dregătorilor domnești⁷¹ Respectivul privilegiu va fi întărit și de Alexandrel, pe 8 iulie 1453⁷² și, tot în cea de-a doua domnie a lui Alexandrel, mănăstirea Horodnic primește un alt privilegiu cu scutiri totale, a căruia intensiune vizează acum satul *Balosinăuți* și satul „unde a fost curtea lui Petru Vrană” Deducția vine din analiza actului din 17 aprilie 1475⁷³, când cele două sate, care constituiau la moment întregul domeniu al mănăstirii Horodnic, vor fi înzestrate cu un privilegiu similar și de către Ștefan cel Mare, acesta motivând că face această milă având în față „cartea de la părintele nostru Alexandru voievod” Gestul era determinat atât de dorința comemorării bunicului său, dar și de crearea unor condiții optime funcționării acestei mănăstirii de maici. Este dificil de precizat momentul în care acest din urmă sat a intrat în stăpânirea mănăstirii, însă ar fi de presupus că evenimentul s-a petrecut după data emiterii privilegiului amintit.

Acest privilegiu este important pentru cunoașterea obligațiilor țăranilor în folosul mănăstirii în care se arată că, locuitorii *Balosinăuți* erau scutiți de dările și toate obligațiile în munca datorate domniei, însă vor trebui „să păzească această mănăstire și să lucreze acestei mănăstiri. Iar dacă vor pierde ceva de al acestei mănăstiri sau nu vor munci ceea ce va fi treaba acestei mănăstirii...” Analiza acestui act ne determină să concluzionăm, că oamenii localității aveau obligația să păzească mănăstirea Horodnic, una evident populată de călugărițe, obligația străjii întâlnindu-se și în alte documente, însă, obligația de a lucra pământul unei mănăstiri este atestată în scris pentru prima dată.

O altă mănăstire posesoare de privilegiu de imunitate este cea de călugărițe din țarina Sucevei, numită și **mănăstirea lui Iațco**⁷⁴, căreia voievodul Alexandrel îi oferea la 23 februarie 1453, dreptul de a-și întemeia un sat în țarina târgului Sucevei, iar coloniștilor o serie de avantaje și scutiri fiscale⁷⁵

În continuare, prezentăm structura domeniului mănăstiresc din Țara Moldovei la începutul domniei lui Ștefan cel Mare, în baza documentelor interne, emise de cancelaria domnească (vezi tabelul nr. 1):

⁷¹ Ibidem. I, nr. 249, p. 352-353.

⁷² Ibidem, II, nr. 34, p. 48.

⁷³ Ibidem, nr. 200, p. 302.

⁷⁴ O notiță, care rezuma un act patriarhal din 1395, amintește de două mici mănăstiri ale lui „*Iațco din Mavrovlahia*”, una cu hramul Adormirea Maicii Domnului, alta cu hramul Sf. Dumitru. Acest Iațco, cunoscut ca membru în Sfatul domnesc, ruga atunci pe patriarh „*să le primească în calitate de ctitor*” S-a stabilit că prima din ele era mănăstirea de călugărițe numită mai târziu „*a lui Iațco*” sau „*din țarina Sucevei*” (azi în Suceava), căreia Alexandrel Vodă îi făcea danii în 1453. A doua se găsea, probabil, pe locul bisericii Sf. Dumitru din Suceava, ctitoria de mai târziu a lui Petru Rareș. Investigațiile arheologice desfășurate aici în 1990 au demonstrat că aste vorba de o succesiune de trei monumente încadrate cronologic începând cu sfârșitul secolului XIV-lea până în secolul al XVII-lea. Vechea mănăstire de aici a fost înlocuită în 1639, cu un alt edificiu. Vezi Olteanu Șt., *Inscripția de pe piatra de mormânt de la mănăstirea lui Iațco din Suceava*, // Studii și materiale de Istorie Medie, I, 1956, p. 367-370; Păcurariu M., op. cit. I, p. 321; Grigoraș N., Caproșu I., op. cit., p. 49.

⁷⁵ Ibidem II, nr. 28, p. 39

Tabelul 1

Domeniul mănăstiresc din Țara Moldovei la începutul anului 1457

Nr.	Denumirea mănăstirii	Sate				Alte bunuri materiale						Robi	Privilegii (obro- seutiri fiscale)	Văni	Pricini
		întregi	jumătăți	părți	Locuri puse	Mori	Prisăci	Iezere, bălp, lacu	Vii	Poteni	Alte unități de prod.				
1.	Neamț	22				5+3+0.5	3	1	2			28 sălăge	6		1
2.	Pobrata	19			5	5	4	1	1	1		23 sălăge	5		
3.	Moldovița	7	-	-	-	6	2	1 + 0.5 + 2 iezere 0.5 lac	-	1	1 piva, 1 stădnie	6 sălăge	7	3 + 1 posada	-
4.	Bistrița	25				1+3+0.5	6	Unități neprecizate				35 sălăge	2	2	
5.	Ilumoi	6									-		2	-	
6.	Horodnic	2											1		
Total	6	81	-	5	5	≈ 20	≈ 15	≈ > 5	3	2	2	92	23	6	1

**Bunurile celorlalte mănăstiri existente la această dată (Vărzărești, Vișnevăț, Mănăstirea lui Iațco, Boiște, Bohotin ș.a.), nu pot fi precizate în absența informațiilor documentare.*

Sursa: D.R.H., A, I-II, București, 1975, 1976; *Catalog de documente din Arhivele Statului Iași*, Moldova, vol. I (1398-1595), București, 1989.

Astfel, în ajunul venirii la putere a lui Ștefan cel Mare, în 1457, domeniul mănăstiresc din Țara Moldovei cuprindea aproximativ 81 de sate întregi, părți de sate, prisăci, ape, unități de producție etc., bunuri aflate în continuă creștere – după cum indică datele preluate din sursele perioadei. Ponderea stăpânirii funciare mănăstirești constituia circa 9 % în raport cu domeniul laic (domnesc și boieresc)⁷⁶, ceea ce o

⁷⁶ Evaluarea cantitativă este relativă și raportarea s-a bazat pe s-a bazat pe numărul satelor menționate în actele lui Ștefan cel Mare, dar existente înainte de acesta și a satelor menționate după Ștefan cel Mare, dar atestate documentar înainte de domnia acestuia, ceea ce indică un număr mic de documente ajunse până la noi (cca 730), datorită faptului că s-au pierdut, în comparație cu cel emise în lunga domnie a lui Ștefan al III-lea (1399 +54 seliști). Vezi Burac

plasează pe locul trei în cadrul structurii proprietății funciare de ansamblu pe țară. Datele oferite indică o dezvoltare dinamică a domeniului mănăstiresc începând cu Alexandru cel Bun, grație daniilor oferite așezămintelor monahale de către domni, în primul rând, apoi de alte elemente înstărite ale clasei privilegiate, ca sursă exclusivă în perioadă de formare și dezvoltare a domeniului mănăstiresc.

Pe primul loc în rândul celor mai mari și privilegiate domenii mănăstirești se situează Bistrița, urmată de Neamț și Probota. Între domeniile mănăstirești și intensiunea/extensiunea privilegiilor de imunitate pot fi sesizate diferențe de regim juridic între componentele unui domeniu, a căror amplitudine variază în perioadă de la o mănăstire la alta, situație datorată nu numai atitudinii domniei, dar și stabilității politice și economice a țării.